

3. Монтессори М. Домъ ребенка. Методъ научной педагогики / Д-ръ М. Монтессори ; [пер. с итал. С. Г. Займовскаго] ; введ. Г. Гольмса. – М. : ЗАДРУГА, 1913. – 343 с.
4. Монтессори М. Самовоспитание и самообучение в начальной школе / М. Монтессори ; [пер. Р. Ландсберг]. – М. : Работник просвещения, 1922. – 200 с.
5. Музыкальное воспитание в Венгрии / [ред.-сост. Л. Баренбойм]. – М. : Сов. композитор, 1983. – 400 с.
6. Пушня Л. С. Мистецькі педагогічні ідеї Рудольфа Штайнера / Л. С. Пушня // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти : зб. матеріалів наук.-метод. семінару. – Чернівці : Зелена Буковина, 2007. – С. 44–47.
7. Руссо Ж.-Ж. Эмиль, или О воспитании / Ж.-Ж.Руссо // Педагогические сочинения : в 2-х т. – М. : Педагогика, 1981. – Т. 2. – 1981. – 334 с.
8. Сбруева А. А. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах : навч. посіб. / А. А. Сбруева, М. Ю. Рисіна. – Суми : СумДПУ, 2000. – 208 с.
9. Шулікін Д. Педагогіка, яка підкорила весь світ / Д. Шулікін // Освіта України. – 2007. – № 87 (875) – 23 листопада. – С. 1, 9.

РЕЗЮМЕ

О. В. Лобова. Развитие зарубежной музыкальной педагогики в XX веке.

В статье раскрыты основные тенденции развития зарубежной музыкальной педагогики XX века. Кратко охарактеризована деятельность ведущих педагогов этого периода и их вклад в развитие музыкально-педагогической мысли.

Ключевые слова: ретроспективный анализ, музыкальная педагогика, музыкальное образование школьников.

SUMMARY

O. Lobova. Development of foreign musical pedagogics in the XX century.

In article the main tendencies of development of foreign musical pedagogics of the XX century are opened. Activity of leading teachers of this period and their contribution to development of musical and pedagogical thought is briefly characterized.

Key words: the retrospective analysis, the musical pedagogics, music education of school students.

УДК 371.036.09:792

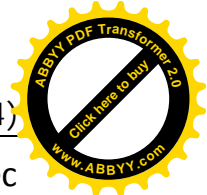
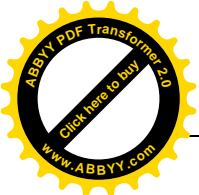
С. І. Луців

Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК ШКІЛЬНОГО ТЕАТРУ В ЄЗУЇТСЬКИХ ТА БРАТСЬКИХ ШКОЛАХ УКРАЇНИ (кінець XVI – друга половина XVII ст.)

У статті проаналізовано становлення та розвиток єзуїтських й братських освітніх закладів, виявлено причини появи шкільного театру як важливого методу навчання й виховання. З'ясовано його роль у процесі виховання молоді в єзуїтських колегіях та братських школах, вказано на спільні й відмінні риси у змісті та організації шкільних драм у цих навчальних закладах.

Ключові слова: шкільний театр, шкільна драма, єзуїтські колегії, братські школи, релігійне виховання.

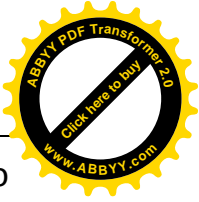
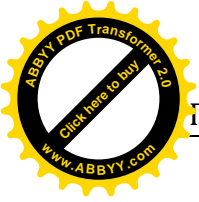
Постановка проблеми. У сучасному інформаційному суспільстві інтерес педагогів до театру з його виховним потенціалом та шкільної драми як педагогічного методу значно знизився. Насамперед це зумовлено впливом кіно, телебачення та комп'ютерних ігор на формування особистості, її системи цінностей, світогляду. Утім, роль театру у цьому процесі є визначальною, оскільки за його допомогою формуються художньо-естетичні смаки молоді, він сприяє творчому розвитку їхніх здібностей та нахилів і духовному розвитку загалом, допомагає виробити комунікативні навички, закріпити набуті знання крізь призму театральної гри тощо. Необхідно відзначити, що використання драми як методу навчання в освітньому процесі, сприяє активізації учнівської діяльності, формує вміння співпраці в групах, розвиває творчий потенціал, вчить самостійного прийняття рішень, відкритості, щирості, впевненості в собі і власних силах.

Отже, стає цілком очевидною визначальна роль театру у процесі виховання молодого покоління. Окрім того, набуває важливого значення й проблема використання драми в навчально-виховному процесі в сучасних умовах. Однак вирішення даної проблеми є неможливим без звернення до вітчизняного історико-педагогічного досвіду виховання молоді засобами театального мистецтва.

Аналіз актуальних досліджень. Значний внесок у дослідження шкільного театру в Україні крізь призму становлення та розвитку вітчизняного шкільництва різних періодів зробили такі науковці, як М. Возняк, Я. Ісаєвич [5], І. Лисенко В. Маньківський, Є. Мединський [9], І. Мицько [10], М. Попович, І. Тарнопольської [17], З. Хижняк [18] та ін. У працях Я. Гординського, М. Грицяя [3], М. Гудзія, С. Єрмоленка, Л. Корній, Є. Марковського, В. Русанівського [14], Л. Софронової [15], В. Шевчука висвітлено розвиток вітчизняного шкільного театру в контексті літературознавчих студій.

Окрему увагу Е. Аверкової, Л. Артемової, А. Захарової [4], М. Мкртичевої [11], К. Панковської, А. Щерби, Л. Чуриліної було зосереджено на проблемі аналізу шкільної драми як методу навчання та виховання. Утім аналіз праць вітчизняних науковців з окресленої проблеми виявив недостатню зацікавленість комплексним дослідженням шкільного театру в контексті розвитку єзуїтських та братських шкіл України, його компаративного аналізу.

Мета статті – з'ясувати причини появи шкільного театру в єзуїтських колегіях та українських братських школах, виявити спільні та відмінні риси у змісті та організації шкільних драм у цих навчальних закладах.

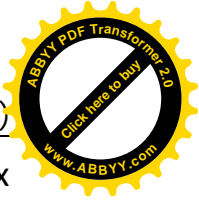
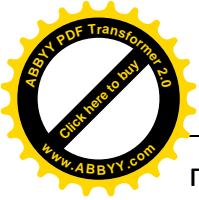

Основний виклад матеріалу. Важливими складовими епохи Бароко вважається жорстока боротьба релігійних ідей, загострення міжконфесійних та соціокультурних проблем європейського суспільства, що призвели до появи нових релігійних реформаційних течій (кальвінізм, лютеранство, соціанство, община чеських братів тощо). Зазначимо, що протестанти вели запеклу боротьбу з латинським духовенством за незалежність церковних організацій від Риму, реорганізацію основних догм, заповідей, культу католицької церкви, перехід у богослужіннях на народну мову. Рушійною силою представники протестантських течій у релігійній боротьбі з католиками, своїми головними опонентами, вважали освіту. Зокрема Мартін Лютер, засновник протестантизму, виступав за навчання рідною мовою, обов'язкову початкову освіту, рівність у навчанні, приділяв значну увагу естетичному вихованню молоді [1, 354].

Стрімке поширення реформаційних ідей по усій території Європи зумовило появу католицької реакції – контрреформації, метою якої були захист і поширення католицизму, зміцнення папської влади, зокрема й через освіту. Варто відмітити, що основним знаряддям цієї боротьби став орден єзуїтів, який зосередив свою увагу на питаннях просвітництва та виховання молоді. Принагідно зауважимо, що в кінці XVI – другій половині XVII ст. освіта на території польсько-литовської держави стає головним знаряддям боротьби за віру, культуру, власну ідентичність та самобутність.

Необхідно відзначити, що єзуїтські навчальні заклади (колегії або колегіуми) за своєю структурою та змістом викладання були подібними до гуманістичної моделі нових протестантських шкіл, оскільки від них вони перейняли кращі виховні методи та принципи навчання. Так, зокрема, навчання в єзуїтських школах було безкоштовним, педагоги з повагою та добротою ставилися до особистості дитини, прислухалися до її потреб. В єзуїтських колегіях також було офіційно проголошено про релігійну терпимість до віросповідання учнів-некатоликів. Водночас єзуїтське шкільництво було спрямоване на вивчення латинської мови через розробку техніки аналізу та наслідування стилістичних канонів античних авторів, що найширше проявлялося в курсах поетики та риторики [8, 12]. Отже, у єзуїтських колегіях впроваджувалися філологічні методи навчання й виховання ранніх гуманістів, головною метою яких були засвоєння кращих прикладів античності, плекання добродесних звичаїв, котрі удосконалюють людську природу, прищеплення християнської моралі, а разом із тим – католицького світобачення.

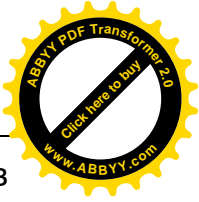
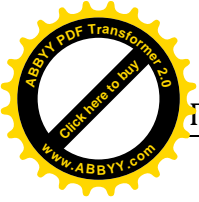
У школах єзуїтів релігійне виховання здебільшого відбувалося через емоційну сферу, аніж через вивчення богословської літератури. Це

проявлялося в залученні учнів до театралізованих вистав, релігійних процесій, церковних братств, що мали на меті формування відданості інтересам римо-католицької церкви. Відомо, що перші шкільні театри виникли при освітніх установах епохи Просвітництва та Бароко, а основою їхнього репертуару була шкільна драма, яка носила насамперед навчально-виховний характер [3; 6]. Єзуїти вважали театр вагомим засобом пропаганди своїх ідей, оскільки він впливав не тільки на розумову, але й емоційну сферу людини, її уяву та пам'ять, а також основні ідеї п'єси ставали доступними як освіченій еліті, так і простому народу.

Перші єзуїтські колегії на території Речі Посполитої з'явилися вже у другій половині XVI ст., головним завданням яких було навернення якомога більшої кількості «іновірних» (насамперед православних та протестантів, які населяли ці землі) в лави католиків. Серед українських єзуїтських колегій найвідомішими були Луцька, Ярославська, Кам'янець-Подільська та Львівська, що славилися академічним рівнем з викладання філософії, риторики та теології. Зауважимо, що на території польсько-литовської держави, до складу якої входила й частина українських земель, театр як звичне явище в освітній справі був запроваджений саме єзуїтами. Діалоги й декламації як вид театрального мистецтва з'явився ще у XV ст. і виконували роль вправ із вивчення латинської мови. Можна відмітити, що шкільний театр зародився із середньовічних театральних жанрів – міраклів (драматичні постановки про життя святих), містерій (різдвяні й великодні дійства), мораліте (повчаючі діалоги). Однак викладачі риторики й поетики їх трансформували та осучаснили згідно з вимогами часу. Згодом єзуїтами (Ф. Ланг, Я. Понтан) було розроблено теоретичні основи поетики й риторики. Зокрема Я. Понтан у своїй «Поетиці» розрізняє три жанри драми: комедію, трагедію та трагікомедію [13, 292].

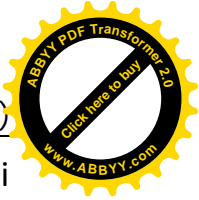
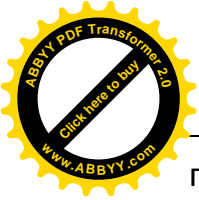
У єзуїтському шкільному театрі простежується тяжіння до алегоричних образів та уособлення віддалених понять. Наприклад Правда, Природа, Любов, Вірність виступають поруч із живими діючими особами, християнські уявлення і чесноти – поряд із давньогрецькими і давньоримськими богами та героями тощо. Така символічність й алегоричність повинна була надати єзуїтському театру більшої ефектності та краси. При постановці драматичних п'єс єзуїти використовували пишні декорації й костюми, що надавало більшого блиску самій постановці та привертало увагу глядачів. Цим самим викладачі колегій намагалися не тільки навчити учнів правильної дикції, ораторського мистецтва, розвивати їхню пам'ять, але й готували їх до суспільного життя, прищеплювали любов до батьківщини, давали наочні уроки благочестя тощо.

Необхідно відзначити, що єзуїтський шкільний театр швидко набув популярності як у простого населення, так і серед польської та литовської знаті. Без нього не обходилася жодна важлива релігійна чи суспільно-політична подія. Так, наприклад, під час коронації польського короля Сигізмунда III, єзуїтами було поставлено п'єсу про життя та доблесні подвиги його попередника короля Сигізмунда I [20, 92]. Єзуїтські шкільні постановки були також вагомим засобом впливу на суспільну думку країни. Як зазначає польський дослідник Й. Аксер, єзуїтська драма «*Laudatio dramatica clarissimae Firleiorum familiae*» є своєрідним сатиричним памфлетом, на республіканський з'їзд, що відбувся у Кракові у 1620 році [19, 18]. З наведених прикладів видно, що шкільний єзуїтський театр розвивався не тільки в суто релігійно-духовному аспекті, а й віддзеркалював історичні, політичні та суспільні події, які відбувалися у тогочасних європейських країнах та мав вплив на формування суспільно-політичної думки тогочасної Речі Посполитої.

На противагу католицькій експансії та розповсюдженню протестантських общин із власними освітніми закладами, з'являються перші православні церковні братства зі своїми школами, що мали на меті збереження власної культурної самобутності нації та релігійної приналежності [2, 5]. У переважній своїй більшості братські школи були навчальними закладами середнього типу, створених за зразком єзуїтських колегій, де учні вивчали слов'янську, грецьку, латинську мови, діалектику, риторику, музику, арифметику, геометрію, які традиційно входили до складу «семи вільних мистецтв». Водночас братські школи мали певні відмінності в організації навчальної роботи. Так, зокрема, у єзуїтських колегіях зміст навчання визначався єдиним статутом, тоді як у братських школах він формувався під впливом меценатів, викладачів, батьків та певної зацікавленості адміністрації місцевої общини [9, 34].

Слід наголосити, що для захисту православ'я та протидії єзуїтським освітнім закладам педагоги братських шкіл у своїй навчально-виховній діяльності часто застосовували методи і засоби, запозичені у єзуїтів. Такі суперечливі моменти в освітній справі двох непримиренних опонентів були характерними саме для барокової культури, оскільки представники тогочасної української еліти доволі часто навчалися в єзуїтських колегіях, переймаючи їхній педагогічний досвід. Зокрема представники братських шкіл перейняли від єзуїтів та використовували в навчально-виховному процесі братських шкіл шкільну драму як основний метод навчання риторики та поезики. Саме за їх допомогою дидаксали навчалися

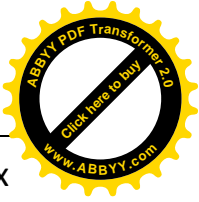
правильно редагувати тексти та публічні виступи, складати промови і проповіді, що уможливило політичну й релігійну кар'єру випускникам цих закладів. Водночас знання з діалекти допомагали їм вести дискусії й полемічні бої з єзуїтами та уніатами.

Наприкінці XVI – початку XVII ст. у братських школах серед учителів та учнів стає поширеним явищем складання віршів, які були присвячені різноманітним подіям – приїзду єпископів, відомих громадських діячів, меценатів до школи, визначним політичним та релігійним подіям, святам, похоронам відомих людей тощо. Зауважимо, що декламації у братських школах писалися переважно рідною мовою, що відрізняло їх від єзуїтських, котрі були написані латиною. Зокрема Кирило Ставровецький, відомий український полеміст, релігійний діяч та представник братської школи свідомо включав у свої твори народні висловлювання та звороти з метою збереження власної ідентичності [7, 46]. Саме декламації були одними з найпростіших форм театрального мистецтва, що знайшли своє логічне продовження в більш складних його формах – панегіричних виставах, шкільних драмах, інтермедіях, трагікомедіях.

Важливо вказати і на те, що шкільний театр у братських школах був менш насичений історичними п'єсам, ніж єзуїтський. У ньому переважали релігійно-дидактичні, біблійні мотиви, п'єси на захист православної віри [16, 247]. Окрім того він поміркованіше реагував на політичні події, які відбувалися в країні, цікавлячись здебільшого релігійним життям.

Загалом, необхідно зазначити, що роль театру в навчально-виховному процесі єзуїтської колегії визначалася в їхніх статутах, де зазначалася кількість проведення театральних вистав та їх теми. Своєю чергою, викладачам братських шкіл потрібно було доводити важливе значення театру для виховання православної молоді, оскільки серед громадських й релігійних діячів побутувала думка про розбещеність молодого покоління театральними виставами [2; 12]. Намагаючись підвищити авторитет своїх шкіл, постановники шкільної драми використовували різні засоби для привертання уваги глядачів: читання панегіриків на честь меценатів, розігрування комедійних інтермедій в антрактах, прославлення відомих городян тощо.

Маючи у своїй основі елемент гри, шкільний театр полегшував процес навчання, роблячи його цікавішим та доступнішим. Разом із тим, інколи він заміняв шкільні екзамени, перетворюючи їх на шкільні диспути. Варто наголосити, що усі жанри шкільного театру (комедії, містерії, мораліте) виконували дидактичну функцію. Окрім того, шкільний театр

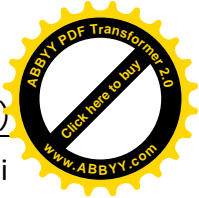
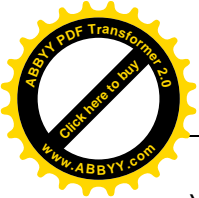

створив власні жанри – декламації та діалоги, головним завданням яких було навчання й виховання підростаючого покоління.

Висновки. Отже, можна констатувати, що шкільні театри братських та єзуїтських навчальних закладів мали багато аналогій, що пояснюється спільною природою цих театрів, подібністю дидактичних і суспільних функцій. Так, за допомогою постановки шкільних драм, інтермедій, читання декламацій та діалогів представники кожної із розглянутих вище шкіл намагалися сприяти не тільки релігійному вихованню молоді, але й спряли моральному, патріотичному й політичному вихованню усіх глядачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Год Б. Виховання в епоху європейського Відродження: середина XIV – початок XVII ст. / Б. Год. – Полтава, АСМІ, 2004. – 463 с.
2. Головацький Я. Ф. Начало и действованіе львовского Ставропигійского братства. По историческо-литературному отношению / Я. Ф. Головацький. – Львовъ : Типом Ставропигійского Института, 1860. – 48 с.
3. Грицай М. С. Українська література XVI-XVIII ст. і фольклор / М. С. Грицай. – К. : Київський університет, 1969. – 113 с.
4. Захарова А. А. Символ морального добра: [VI Всерос. фестиваль шк. театров «Русская драма»] / А. А. Захарова // Внешкольник. Воспитание и доп. образование детей и молодёжи. – 2005. – № 1. – С. 16–17.
5. Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль у розвитку української культури XVI-XVШ ст. / Я. Д. Ісаєвич. – К. : Наук, думка, 1966. – 251 с.
6. Історія української культури / [за ред. І. Крип'якевича]. – К. : Либідь, 1994. – 656 с.
7. Коба Л. А. Братські школи в Україні; XVI–XVII ст. / Л. А. Коба // Початкова школа. – 1994. – № 11 – С. 45–47.
8. Кравець В. П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва / В. П. Кравець. – Тернопіль, 1996. – 436 с.
9. Мединський Є. Братські школи України і Білорусії в XVI–XVII ст. / Є. Мединський. – К., 1958. – 210 с.
10. Мицько І. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636) / І. Мицько. – К. : Наук. думка, 1990. – 190 с.
11. Мкртичева М. В. Педагогічні умови розвитку особистості молодшого школяра в театральній діяльності / М. В. Мкртичева // Педагогіка та методика навчання і виховання: Зб. наук. пр. / Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2004. – Ч. 1. – С. 58–61.
12. Перетц В. Г. Театральные эффекты на школьной сцене в Киеве и Москве XVII и начала XVIII веков / В. Г. Перетц // Старинные спектакли в России. Л., 1928. – С. 64–98.
13. Резанов В. К истории русской драмы: Экскурс в область театра иезуитов / В. Резанов. – Нежин, 1910. – 347 с.
14. Русанівський В. М. Історія української літературної мови : підруч. / В. М. Русанівський. – К. : АртЕк, 2001. – 392 с.
15. Софронова Л. А. Поэтика славянского театра 17 – 18 вв.: Польша, Украина, Россия / Л. А. Софронова. – М. : Наука, 1981. – 263 с.
16. Сулима М. М. «Слово о збуреню пекла» і великодня драма XVII–XVIII ст. // Літературознавство / М. М. Сулима // III Міжнародний конгрес українців. – Х., 1996. – С. 243–250.

17. Тарнопольська І. О. Єзуїтська просвітницька діяльність у Східній Європі XVI–XVII ст. як мета та засіб / І. О. Тарнопольська // Традиції і новації викладання гуманітарних дисциплін у вищій школі. – Д., 2004. – С. 132–139.
18. Хижняк З. І. Історія Києво-Могилянської академії / З. І. Хижняк, В. К. Маньківський. – К. : КМ Академія, 2003. – 184 с.
19. Axer J. 10. Polski teatr Jezuitcki jako teatr polityczny / J. Axer // Jesuici a kultura polska. – Krakow, 1993. – S. 16–20.
20. Krzyżanowski J. Dzieje literatury polskiej / J. Krzyżanowski. – Warszawa, 1979. – 365 s.

РЕЗЮМЕ

С. И. Луцив. Развитие школьного театра в иезуитских и братских школах Украины (конец XVI – вторая половина XVII в.).

В статье проанализированы становление и развитие иезуитских и братских учебных заведений, выявлены причины появления школьного театра как важного метода обучения и воспитания. Выяснена его роль в процессе воспитания молодежи в иезуитских коллегиях и братских школах, указано на общие и отличительные черты в содержании и организации школьных драм в этих учебных заведениях.

Ключевые слова: школьный театр, школьная драма, иезуитские коллегии, братские школы, религиозное воспитание.

SUMMARY

S. Luciv. Development of school theater in the Jesuit schools and brotherhood school of Ukraine (late XVI – the second half of the XVII century).

In the article the formation and development of Jesuit and brotherhood educational establishments is analyzed, the reasons for the appearance of school theater as an important method of learning and education are revealed. Its role in the education of youth in Jesuit colleges and brotherhood schools is found, the common and distinctive features in the content and organization of school drama in these schools are pointed out.

Key words: school theater, school drama, Jesuit College, brotherhood schools, religious education.

УДК 378:165.742

А. В. Міняйлова

Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова (м. Миколаїв)

ПРОБЛЕМА ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОМУ КОНТЕКСТІ (ВІД АНТИЧНОСТІ ДО ВІДРОДЖЕННЯ)

У статті здійснено ретроспективний аналіз поглядів на проблему гуманістичного виховання особистості в історико-філософському контексті у період від Античності до Відродження, простежено зародження гуманістичних ідей та їх подальший еволюційний розвиток.

Ключові слова: проблема особистості, гуманістичне виховання, Античність, Середньовіччя, Відродження.

Постановка проблеми. Проблема гуманістичного виховання особистості сьогодні набуває величезної значущості й актуальності в умовах гуманістичної парадигми розвитку суспільства у всіх сферах